

عکس: احمد لاجوردی - مهر

دبیر کمیته طبیعت گردی در گفت و گو با «ایران»

یکی از ظرفیت های بزرگ گردشگری کویر لوت را تشریح کرد

تهدید دیروز فرصت امروز

● گفت و گو

زهرآ کشوری- دبیر گروه زیست بوم/ بسیاری مناطق بیابانی و کویری را

تهدیدی برای توسعه می دانند و با اجرای طرح های ناپایدار گردشگری در جنگل ها و سواحل، این مناطق را تخریب می کنند. با این حال، گفت وگو با «ایران» با محمد جهانی شاهی، دبیر کمیته ملی طبیعت گردی ایران، نشان می دهد که بیابان می تواند «سنگفرشی از طلا» باشد. جهانی شاهی در گفت وگو با ما نقش کویر لوت در گردشگری، اهمیت ثبت جهانی، فرصت ها

لوت چه نقشی می تواند در سال ۱۴۰۵ (سال گردشگری کرمان)، به عنوان یک مقصد اقتصادی- گردشگری برای استان ایفا کند؟

استان کرمان به دلیل گستره ۹۰۰ کیلومتری شمال تا جنوب و قرار گرفتن در شش عرض جغرافیایی، تنوع طبیعی کم نظیری دارد؛ از قله های بالای ۳۵۰۰ متری مثل «هزار» تا پست ترین نقاط

داخلی کشور در بیابان لوت. بیابان لوت یک چاله طبیعی است که در سال ۱۳۹۵ به عنوان اولین اثر طبیعی ایران در فهرست جهانی یونسکو ثبت شد و میان سه استان کرمان، سیستان و

بلوچستان و خراسان جنوبی گسترده است. گستردگی لوت باعث شده این بیابان از نظر زیبایی شناسی، تعامل انسان و طبیعت و تاریخ زمین شناسی اهمیت ویژه ای پیدا کند؛ مجموعه همین ویژگی ها لوت را شایسته ثبت جهانی کرده و آن را به یکی از اصلی ترین مزیت های طبیعی ایران بدل ساخته است. می توان گفت لوت مهم ترین مزیت گردشگری استان کرمان است؛ چه در گردشگری عمومی و چه در بسته های اکوتوریسم. این بیابان با داشتن گرم ترین نقطه کره زمین، همراه با زیبایی ها و ارزش های زمین شناسی، مقصدی بی نظیر است.

منظوران از گرم ترین نقطه، گندم بریان است؟

نه «ریگ یلان» است که ۲۰۰ کیلومتر با گندم بریان فاصله دارد. در دنیا «ترین ها» همیشه جاذبه اند؛ مانند قله های ۸۰۰۰ متری هیمالیا که گردشگران و ورزشکاران را به نپال و پاکستان می کشاند و بخش مهمی از درآمد این کشورها از آن تأمین می شود. لوت با داشتن رکورد جهانی دما و مجموعه ای از زیباترین لندفرم ها-از کلوت ها و گندم بریان تا دشت های ماسه ای و نگاه های یکی از ویژه ترین مقاصد اکوتوریسم جهان است.

وضعیت کنونی لوت از نظر تنوع خدمات گردشگری در چه سطحی قرار دارد؟

سالانه بیش از ۲۰۰ هزار نفر در لوت اقامت شبانه دارند که با میانگین یک و نیم شب، حدود ۳۰۰ هزار نفر-شب در اقامتگاه های بوم گردی ثبت می شود. دروازه اصلی ورود به لوت در سه استان کرمان، سیستان و بلوچستان و خراسان

جنوبی، شهداد است و بیش از ۹۵ درصد گردشگران از این مسیر وارد بیابان می شوند. حدود ۴۵ اقامتگاه بوم گردی و دو هتل در منطقه فعال است و در شهداد نیز هتل های خوبی وجود دارد. همچنین هواپیمایی ماهان یک اکوکمپ کویری لوکس با الهام از کمپ های اروپا و آفریقا ایجاد کرده که خدمات آن گران و عمدتاً برای گردشگران سطح بالای اقتصادی طراحی شده است. امروز لوت اقامتگاه های متنوعی دارد؛ از اقامتگاه های ساده و روستایی، اقامتگاه های استاندارد و بوم گردی های مجهز تا هتل ها و کمپ های لوکس برای گردشگران خاص.

آینده گردشگری بیابان لوت چگونه پیش بینی می شود؟

سند آمایش استان کرمان توسعه اکوتوریسم و طبیعت گردی را به عنوان یکی از محورهای اصلی استان معرفی کرده که نشان دهنده ظرفیت و تأثیر آینده لوت بر توسعه استان است. در دهه ۸۰، ارگ بم یکی از مقاصد اصلی تورهای ورودی ایران بود و در کنار شیراز، اصفهان و یزد قرار داشت. امروز بیابان لوت همان ظرفیت و حتی بیشتر را برای جایگاه ثابت در تورهای ترکیبی ایران دارد. لوت قابلیت دارد کرمان را با برند مستقل گردشگری مبتنی بر ویژگی های منحصربه فرد خود-از لندفرم ها و زیبایی شناسی تا تجربه های فرهنگی و زیستی مردم معرفی کند. مسافران می توانند در لوت دو تا سه روز سفر کامل داشته باشند و علاوه بر بازدیدهای طبیعی، «زیست مشترک» با مردم بومی را تجربه کنند. ما به برنامه ریزی جدی تر در هدایت سفرها، مدیریت پایدار و حفاظت نیاز داریم؛ مقایسه با نمونه های جهانی نشان می دهد هنوز فاصله قابل توجهی داریم.

معضلات مدیریت بیابان لوت کدام اند و چه اقداماتی لازم است که تاکنون انجام نشده است؟

بیابان لوت پهنه ای حفاظت شده است و ورود و خروج ها باید با سازوکارهای قانونی، ثبت کامل و تعیین هزینه مناسب کنترل شود تا هم منابع مالی مدیریت تأمین و هم رفتار گردشگران کنترل شود. پارک ملی یلوستون در آمریکا را مثال می زنم. سطح مدیریت آن بسیار گسترده است، اما به عنوان نمونه، فقط باید برای هر عبور از داخل پارک ۳۵ دلار پرداخت شود. این هزینه هم باعث می شود که منابع مالی برای حفاظت تأمین شود و هم

رفتاری کنترل شده برای گردشگران ایجاد می کند. در بیابان لوت، خودروها به طور کنترل نشده و رایگان از منطقه عبور کرده و به سمت نهندان و شرق کشور حرکت می کنند. گردشگران نیز بدون هیچ محدودیت با هزینه ای تردد می کنند که این وضعیت به ایجاد مشکلات متعدد منجر شده است. عبور کنترل نشده و بدون آگاهی از بیابان لوت، پیامدهای جدی چون شکستن سطوح دشت های رسی و افزایش فرسایش، تخریب پوشش گیاهی، پیوژه در لوت جنوبی و تغییر الگوهای رفتار طبیعی اکوسیستم را به همراه دارد. باقی مانده مواد غذایی گردشگرانی که در لوت کمپ می زنند، چرخه طبیعی تغذیه حیوانات را مختل می کند. گونه های مانند روباه شنی و موش کانگرویی به مرور به حضور انسان وابسته می شوند. شواهد نشان می دهد این حیوانات شب ها به کمپ ها نزدیک می شوند و از پسماندهای غذایی تغذیه می کنند. این وابستگی اگرچه در کوتاه مدت ممکن است بی ضرر به نظر برسد، اما در بلندمدت تاب آوری و الگوهای رفتاری طبیعی حیات وحش را تغییر داده و تعادل اکوسیستم را برهم می زند. مشکل اصلی، عدم آگاهی کامل نسبت به حساسیت های اکولوژیک بیابان لوت است. بسیاری از عناصر حیاتی آن، از جمله رفتار جانداران و تأثیر انسان بر آنها، هنوز به طور منسجم مطالعه نشده اند. در جهان، چنین محیط هایی ابتدا با مطالعات جامع در زمینه های زمین شناسی، اقلیم شناسی، جانورشناسی و هیدرولوژی به طور دقیق بررسی می شوند و سپس برنامه ریزی برای گردشگری در آنها صورت می گیرد. بنابراین، مدیریت پایدار این منطقه بدون یک چهارچوب دقیق و الزام آور امکان پذیر نیست.

در گذشته، امکان حرکت آزادانه و ایمن در این منطقه پیوژه در محدوده کلوت ها فراهم نبود. الان چطور به راحتی وارد کلوت ها (شهر افسانه ای) می شوند؟

بر اساس تجربه شخصی از سال ۸۲ هزار دستگاه افزایش یافته و تجهیزات دسترسی ها بسیار آسان تر و ابزارهای موقعیت یابی دقیق تر شده است. از سال ۸۶-۸۵، پیوژه در فرایند ثبت جهانی لوت، طبیعت گردی بدون آگاهی کافی در کشور یافت. با این حال هنوز برنامه ریزی منسجم و شواهد

در گذشته، امکان حرکت آزادانه و ایمن در این منطقه پیوژه در محدوده کلوت ها فراهم نبود. الان چطور به راحتی وارد کلوت ها (شهر افسانه ای) می شوند؟

بر اساس تجربه شخصی از سال ۸۲ هزار دستگاه افزایش یافته و تجهیزات دسترسی ها بسیار آسان تر و ابزارهای موقعیت یابی دقیق تر شده است. از سال ۸۶-۸۵، پیوژه در فرایند ثبت جهانی لوت، طبیعت گردی بدون آگاهی کافی در کشور یافت. با این حال هنوز برنامه ریزی منسجم و شواهد

در مارائن لوت (حدود یک ماه پیش) نزدیک به ۱۰۰۰ نفر گردشگر ورزشی، علاقه مندان و عوامل اجرایی حضور داشتند که در دو شب و نیم اقامت، بیش از ۱۰ میلیارد تومان در شهداد و روستاهای اطراف گردش مالی ایجاد شد. مشارکت جوامع محلی، و پشتیبانی، چشمگیر بود.

تشکل زنان گوجینو از روستای جهانی شفیق آباد نیز خدمات گردشگری و تولید صنایع دستی را به طور مؤثری تلفیق کرده اند

به حدود ۵۰ هزار نفر رسیده که بسیاری از آنها آگاهی لازم نسبت به ملاحظات محیطی ندارند. این موضوع منجر به افزایش رفت و آمدهای بی رویه و آسیب به محیط های بیابانی از جمله بیابان لوت شده است.

الان باید چه کار کرد؟

یکی از راهبردهای اصلی که استان باید دنبال کند، مدیریت مقصد و کنترل رفت و آمدها است. مسیرها و عوارض اصلی بیابان لوت مشخص شده، ولی به دلیل وسعت زیاد منطقه و امکان ورود از استان های مختلف، کنترل کامل کمی سخت است.

چقدر جامعه محلی در آموزش گردشگران و هدایت آنها نسبت به قوانین و محدوده های مجاز نقش دارد؟

ماراتین بیابان لوت که نزدیک به ۱۰ سال است برگزار می شود، نمونه ای از مدیریت برنامه های پیچیده گردشگری است. این رویداد سنگین با برنامه ریزی چند ماهه و مشارکت گسترده جوامع محلی شهداد و روستاهای اطراف انجام می شود. آنها در میزبانی از ورزشکاران و اجرای عملیات پشتیبانی، ستون اصلی هستند. تقریباً هیچ رویداد گردشگری در لوت بدون مشارکت مستقیم جامعه محلی امکان پذیر نیست و نقش آنها در حفاظت از عرصه نیز می تواند پررنگ تر باشد. از سوی دیگر، مرکز تقسیم و موزه لوت (مستوفی) در هتل پایاب شهداد که مشابه مراکز جهانی، نقش آموزش گردشگران قبل از ورود به مناطق حساس را بر عهده دارد. اما حجم زیادی از گردشگران، خارج از ساختارهای رسمی و بدون مجوز وارد منطقه می شوند؛ بنابراین نه آموزش می ببندد و نه قوانین را رعایت می کنند. برای نزدیک شدن به استانداردهای جهانی، باید رفت و آمد غیرمجاز جرم انگاری شود. نمونه بارز آن صحرای «نامیب» است که پس از ثبت جهانی، ورود غیرمجاز در آن جرم محسوب می شود. در همین منطقه حفاظت شده نامیبیا، در مناطقی که سابقاً معادن الماس بوده، ورود مردم کاملاً ممنوع است. اگر کسی حتی یک تکه سنگ از زمین بردارد و با خود بیرون ببرد، تا ۱۵ سال زندان برای او در نظر گرفته می شود.

محلی، از جمله زنان در ارائه خدمات، صنایع دستی و پشتیبانی، چشمگیر بود. تشکل زنان گوجینو از روستای جهانی شفیق آباد نیز خدمات گردشگری و تولید صنایع دستی را به طور مؤثری تلفیق کرده اند.

گردشگر چقدر می تواند در کویر لوت ماجراجویی کند؟

هم اکنون تورهای تجربه گرای کیفیت بالا و نسبتاً گرانی در بیابان لوت برگزار می شود که شبیه کاروان های تاریخی طراحی شده اند. در این تورها که کاملاً در بستر لوت انجام می شوند، رفت و آمد اغلب با شتر و بر اساس مسیرهای مشخصی مانند مسیر آلفونس گابریل (پژوهشگر اتریشی) صورت می گیرد. کمپ ها در مکان های معین برپا شده و مسیریابی با استفاده از ستارگان و علائم طبیعی انجام می شود.

یعنی مالتینجا گردشگری ادبی براساس سفرنامه ها راهم داریم؟

بله. گران ترین و مهم ترین تور بیابان لوت، مسیر گابریل است که توسط راهنمایان بومی شهداد اجرا می شود. این تور شامل بازدید از کلوت ها، ریگ یلان، چاله و کوه ملک محمد، پوشش گیاهی خاص و در نسخه تکمیلی، دیدار از طوایف بلوچ ساکن جنوب لوت است. جوانان بومی شهداد، به و فخر با گذراندن دوره های تخصصی راهنمایی و رانندگی فنی، اکنون به عنوان مجرب ترین راهنمایان لوت، تجربه ای غنی برای گردشگران خلق می کنند.

ثبت بیابان لوت چقدر روی جوامع محلی تأثیر گذاشت؟

ثبت ملی و جهانی بیابان لوت که بین سال های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۵ انجام شد، تأثیر مهمی بر تعامل جوامع محلی با طبیعت گذاشت و باعث شد اقامتگاه های بوم گردی شکل بگیرند و توسعه پیدا کنند، استانداردهای حفاظت محیطی و گردشگری به مرور در منطقه نهادینه شوند و تعامل مستقیم گردشگران با جوامع محلی و تجربه فرهنگی بهبود یابد. تمام فعالیت های محسوس در بیابان لوت از دهه ۹۰ شروع شد و ثبت ملی و جهانی آن سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۵ انجام

طبیعی» است، قبلاً برای دام یا تولید زغال برداشت می شد، اما اکنون مردم آگاه تر شده اند؛ حتی همان بخش جنگلی نزدیک روستاها که با عنوان پارک «نیگاها» نامگذاری شده، امروز بیشتر به عنوان یک جاذبه گردشگری به آن نگاه می شود. این رفتار نشان می دهد آسیب ها بسیار کمتر شده و نمونه ای از رابطه متعادل تر انسان با محیط پیرامونش است.

می توان گفت اتفاقات ارزشمند لوت ابتدا به صورت خودجوش از دل مردم محلی آغاز شد و سپس همین روند پایدار، دولت و سرمایه گذاران بزرگ تر را وارد عرصه کرد؟

نه. حاکمیت با ایجاد زیرساخت هایی مانند کمپ کویری شهداد در دهه ۸۰، مسیر توسعه گردشگری را هموار کرد. این بستر باعث شد حضور و اثرگذاری جوامع محلی افزایش یابد و بدون ایجاد بی اعتمادی ناشی از شکست های تجربی، جامعه محلی گام های بهتری بردارد و نقش پررنگ تری در توسعه ایفا کند.

یعنی مدیران کارآمد باعث توجه مردم به پتانسیل های لوت شدند؟

بله، فعالیت های خوب، پایدار و ادامه دار باعث شد. برای مثال، از سال ۷۸ اولین همایش ملی بیابان لوت با همکاری استانداری کرمان، دانشگاه هنر و سازمان ایرانگردی و جهانگردی برگزار و قدم های علمی و پایه ای برای توسعه گردشگری برداشته شد.

به مرور زیرساخت ها و مسیرها آماده شد، کیفیت دسترسی ها افزایش یافت و این روند بستری ایجاد کرد تا مردم محلی نقش فعال تری در گردشگری بیابان لوت داشته باشند و از دهه ۹۰ بستری فراهم آمد که نقش مردم بیشتر شد.

مردم دیدند کویر لوت سنگ فرشی از طلاست؟

بله. چون از سال ۸۳ تبلیغات و بازاریابی آغاز شد؛ شامل فیلم ها، پوسترها، نمایشگاه های داخلی و خارجی. پس از زلزله بم و خسارات جانی مالی بم، کرمان و حتی گردشگری کشور، خلأ ایجاد شده در گردشگری استان کرمان

بیابان لوت چقدر برای جوامع محلی ایجاد اشتغال کرده است؟

سطح زیر کشت سیر در شهداد طی ۲۰ سال گذشته حدود ۲۲۰۵ تا ۳ برابر افزایش یافته که بخشی از این توسعه، حاصل تقویت اقتصادی ناشی از گردشگری و هزینه آن در توسعه مزارع سیر است. همچنین اقامتگاه های بوم گردی علاوه بر ارائه خدمات، به تولید و عرضه محصولات کشاورزی خود می پردازند و فعالیت اقتصادی آنها تنها به گردشگری محدود نیست. باید یادآوری کرد تا دهه ۸۰، شهداد با مهاجرت منفی و طرح های توسعه ناموفق صنعتی روبه رو بود، اما از اواخر دهه ۸۰ و ۹۰ با سرمایه گذاری در گردشگری، تحول چشمگیری رخ داد. امروز حدود ۵۰ فضای اقامتی، رستوران های باکیفیت، بهبود مدیریت شهری و ارتقاء کیفیت زندگی در شهداد و روستاهای اطراف محسوس است. البته هنوز تأثیرات توسعه گردشگری در لوت به طور رسمی مطالعه نشده و بیشتر مبتنی بر مشاهدات است. این امر لزوم مطالعات بیشتر برای شناخت بهتر عرصه طبیعی و فرهنگی لوت و برنامه ریزی دقیق تر گردشگری را نشان می دهد.

بوش

بخشی از منطقه لوت به منطقه حفاظت شده ارتقا یافت؟

منطقه حفاظت شده دریند در شمال که یکی از زیستگاه های ده گانه اصلی یوز ایرانی است و ثبت به عنوان میراث طبیعی جهانی یونسکو باعث این اتفاق است. بنابراین همان استانداردهای حفاظتی که برای مناطق مشابه جهانی مانند نامیبیا و پارک های ملی آمریکا اعمال می شود، باید در لوت نیز اجرایی شود. برای مثال پارک ملی «یلوستون» در آمریکا، سالانه حدود ۸۰۰ میلیون دلار درآمد مستقیم از گردشگران دارد و بیش از ۸ هزار نفر از جامعه محلی شغل و اقتصادشان وابسته به این پارک است. قوانین سختگیرانه و کنترل شدید رفت و آمد، اساس حفاظت از این اکوسیستم است. بیابان لوت با وجود موفقیت به عنوان یکی از مقاصد برتر طبیعی کشور در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نسبتاً زیست محیطی، هنوز فاقد یک نظام مدیریتی کامل و پایدار است. حلقه حفاظت، مراقبت و تلفیق مسائل اقتصادی با الزامات حفاظتی به صورت یک الگوی یکپارچه در گردشگری کشور شکل نگرفته است؛ اگرچه برخی بخش های آن عملکرد موفق تری داشته اند.

ماراتین اسمال، چقدر درآمد داشت؟

در ماراتین لوت (حدود یک ماه پیش) نزدیک به ۱۰۰۰ نفر گردشگر ورزشی، علاقه مندان و عوامل اجرایی حضور داشتند که در دو شب و نیم اقامت، بیش از ۱۰ میلیارد تومان در شهداد و روستاهای اطراف گردش مالی ایجاد شد. مشارکت جوامع

این ثبت جهانی چقدر روی حفظ پوشش گیاهی تأثیر داشت؟

پوشش گیاهی ارزشمند منطقه، مثل گرها که خاستارشان مثل «گلدان های

باعث شد بیابان لوت اهمیت بیشتری پیدا کند و به مرور به بخشی از سبد محصولات گردشگری استان تبدیل شود. از اواسط دهه ۸۵ بازاربانی، توسعه زیرساخت ها و آموزش ها با هم پیش رفتند و گردشگری لوت به تدریج تقویت شد. حتی برنامه های پر بیننده و چهره ای شناخته شده مثل زنده باد (محمد علی اینانلو)، مستند ساز و برنامه ای مثل «ایرانگرد» و نشریات بین المللی مثل نشنال جغرافی و... به معرفی بیابان لوت کمک کردند.

تشکل هایی مانند کانون سبز فارس نقش بسیار مهمی در تکمیل پرونده بیابان لوت برای ثبت ملی و جهانی داشتند. این مشارکت غیردولتی در کنار تلاش های مردم محلی و حمایت دولت، زمینه را برای ثبت جهانی بیابان لوت فراهم کرد، حتی با وجود محدودیت ها و منابع مالی زمان. در آن زمان فعالیت ناشناخته بود و منابع دولتی ناگانی بود، اما حمایت آن جی او ها و مردم نهادها موجب شد بیابان لوت به سطح جهانی برسد. اکنون مراکز علمی می توانند پژوهش ها را متمرکز کرده و خلاهای مطالعاتی را پر کنند تا مدیریت منطقه و پایگاه میراث جهانی بهتر عمل کند.

الان باید برای لوت چه کرد؟

در مدیریت بیابان لوت، تصمیم گیری باید بر اساس داده های دقیق باشد تا پایگاه میراث جهانی نقش راهبری خود را بهتر ایفا کند. ایجاد انسجام میان سه استان درگیر ضروری است، چرا که هماهنگی اجرایی و عملیاتی فعلی ناگافی و یکی از ضعف های اصلی مدیریت است.